

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

— Berzeviczy programja. A képviselőházi állapotok alig engedtek a közoktatásügy miniszterének alkalmat arra, hogy terveit megismertesse. A képviselőválasztások alkalmával választói előtt nyilatkozott a fontosabb pontokról, s ezeket a nyilatkozatokat ismertetjük az alábbiakban. E sorok keltekor a kormány beadta ugyan lemondását, s így az alábbiak talán megszűnnek miniszteri programot jelenteni, de Berzeviczy egyéni súlya a kulturális kérdésekben miniszteri tárca nélkül is annyira első rendű jelentőségű, hogy az általa kitűzött kérdések a napirendre szögezve maradnak, mint első sorban megoldandók.

Első sorban határozottan megcáfolja azt a híresztelést, mintha a népoktatási törvényjavaslatot el akarná ejteni. Ellenkezőleg, az új országgyűlés megnyitásával újra be akarja nyújtani. Bizonyítja azután, hogy a javaslatban tervezett tanítói fizetés-minimum a jogos és méltányos követeléseknek megfelel. S azután így folytatja:

„Én azt hiszem, hogy a szóban forgó törvényjavaslat a tulajdonképpen 1000 koronára tehető minimumra nézve eltalálja a helyes mértéket, de azt is kétségtelennek tartom, hogy idővel a tanítói állások egy nagy részét fog kelleni a minimálnál nagyobb díjazással ellátni: amint azonban erre a térre lépünk, elkerülhetetlen lesz a tanítói állások között kategóriákat állítani föl, mint ahogy az úgyszólván az egész világon található: kategóriákat a helyek, — nevezetesen a könnyebb vagy nehezebb megélhetés szerint — s esetleg kategóriákat a családos és nem családos tanítók, vagy a férfi- és nőtanítók szerint. Mi abban a tekintetben, hogy a tanítónőket a tanítókkal egészen egyformán díjazzuk s a tanítónőket férjhezmenetelük után is korlátlanul megtartjuk állásukban, a világon a legliberálisabb s a nőnem iránt legelőzékenyebb államok között sorakozunk.

Egy másik törvényjavaslat, mellyel már az országgyűlés elején előállhatni remélek: az egységes jogi államvizgálatról szóló, amely a jogi tanulmányi és vizsgarendszer némely más kérdésének szabályozására is kiterjed és kapcsolatban fog állani egy, az igazságügyminiszter által benyújtandó s az egységes igazságügyi gyakorlati képzésre vonatkozó törvényjavaslattal.

Nemsokára befejezhetni remélem a pénzügyminiszter úrral folytatott tárgyalásokat a néptanítói nyugdíjtörvény revíziójára nézve. A revízióknak oly irányban kell megtörténni, hogy egyfelől a nyugdíj-alapnak az utolsó matematikai mérleg tanúsága szerint megingott

egyensúlya helyreállíttassék és biztosíttassék, másrészt a tanítók és családjaik részére a végellátásnak lehetőleg ugyanolyan feltételei és módzatai nyújtassanak, minőket az állami nyugdíjtörvény biztosít az állami alkalmazottaknak». Nehány egyházi ügy tárgyalása után, megint tanügyi terveire tér át.

«Az iskolai téren a már jelzett legközelebbieken kívül egyéb feladatok is foglalkoztatnak. Igen előhaladott stádiumban van s már bizonyos, az egyéves önkéntességi joggal összefüggő kérdések végleges tisztázását igényli a *polgári fiúiskolák reformja*.

Az elősorolt iskolaügyi reformok végrehajtásának idejéig előkészíteni szeretném a felsőbb oktatásnak a jogi képzésen túlmenő rendezését is. Itt főleg az lebeg szemeim előtt, hogy Oroszország után mi vagyunk Európának egyetemekben legszegényebb országa s hogy meg nem feledkezve létező egyetemeink folytonos továbbfejlesztéséről — mert e téren megállapodás nincs — *okvetlenül szükségesnek tartom egyetemeink számának még legalább eggyel való szaporítását*. A harmadik egyetem felállítása, melyre — nézetem szerint — nem távoli jövőben rá kell a sornak kerülnie, szükségessé fogja tenni a felsőbb oktatás szervezetére vonatkozó legfontosabb kérdésnek törvényhozási rendezését, a viszonyainkhoz alkalmazott egyetemi rendszer alapulvételével.»

A beszéd további része a művészeti, múzeumi, könyvtári ügyekkel foglalkozott.

x

— **Iskolalátogatók a polgári iskolákban.** Az 1876 : XXVIII. t. c. 3. §-a fölhatalmazza a vallás- és közoktatásügyi minisztert, hogy az adminisztráló felügyelő hatáskörét nem érintve, az iskolák szakaszerű vizsgálatával szakértőket bizzon meg. Ennek a felhatalmazásnak az érvényesítése a polgáriskolákra nézve már régebben tervbe volt véve, az 1903. évi költségvetés a terv költségeit is előirányozta, de a végrehajtás a költségvetéssel együtt bennrekedt az obstrukció kátyujában s csak most tudott partra vergődni. Az 1904. évi 87,808. sz. rendelettel kiadta a miniszter a polgáriskolai iskolalátogatók számára az utasítást s egyúttal ki is nevezett két évre 14 iskolalátogatót, akikhez — úgy tudjuk — még további hat kinevezés várható, amikor az 1904. évi költségvetés is jóvá lesz hagyva. Az utasítás kiemeli, hogy az iskolalátogatónak rendelkező és intézkedő joga nincsen, «legfontosabb feladata az iskola belső életének tanulmányozása. E célból idejük és gondjuk java részét a tanítás módjának és eredményének megfigyelésére fordítják». Első sorban természetesen a saját szakmájuk körében, de nem kizárólag ebben. Az e körüli teendőik részletezésével

foglalkozik az utasítás legtöbb pontja, nem felejtkezvén el a testnevelés, művészeti nevelés és az egészségügy követelményeiről sem. Az iskolalátogató megjegyzéseit értekezleten vagy azon kívül közölheti az érdekeltekkel és az iskola vezetőjével. Ha értekezletet tart, akkor a jegyzőkönyv az iskola hatóságainak is megküldendő. Az iskolalátogatók az iskolai év végén jelentést tesznek a miniszternek. A meglátogatandó iskolák közt nemcsak államiak és községiak vannak, hanem felekezeti és magániskolák is, még pedig mind fiú, mind leányiskolák. A most kiküldött iskolalátogatók névsora a következő (egyre 10—14 iskola jutván): *Boldis Ignác* (Vágvölgye), *Greizinger István* (Ipoly és Garam vidéke), *Gyöngyössy István* (Maros és Szamos vidéke), *Killyényi Endre* (Székelyföld), *Kirchner Béla* (több dunántúli és felvidéki város), *Koleszár Lajos* (Szilágyság, Bihar), *dr. Kovács János* (Hajduság), *Krammer József* (Dunántúl nyugati széle), *Lád Károly* (Pest vidéke, Dunántúl keleti széle), *Mihálik Sándor* (Tisza-Maros szöge), *Nagy Lajos* (Tiszántúl déli része), *Páthy Károly* (Alföld közepe), *Perjéssy László* (Alföld déli része), *Volenszky Gyula* (északkeleti Felföld).

*

— A francia középiskolai reform fejleményei. Az 1904. évi francia budget tárgyalása alkalmával kérdést intéztek a közoktatásügyi miniszterhez, hogy miképen válik be az új középiskolai rendszer? A miniszter kissé optimisztikus válaszában lényege ez: Általános volt az aggodalom, hogy a görög nyelv tanulmánya hanyatlani fog. Ebből semmi sem következett be. Az osztályok csak megkönynyebbültek egy nyomasztó tehertől. Most a tanulók élite-je tanul görögül, s a tanárok már is észrevehető haladást állapítanak meg. Eleinte a szülők főképen a latin nyelvi és természettudományi (latin-science) szakasz felé vonzódtak; utóbb azonban nyilván a magasra csigázott tantervi követelések okából, inkább a latin- élő nyelvi szakaszt keresték fel. Haladás van a történelem és földrajz tanításának módszereiben. A filozófia tanulmánya erősödött és terjedelmesebb lett. A fizika tanítása, mely azelőtt nagyon is elvont és elméleti volt, mindinkább kísérletekre támaszkodik. Az élő nyelvekre vonatkozólag mindenütt elismerték a direkt módszer jó oldalait. Mindezekhez járul — a miniszter szerint — a reformnak az a nagyon figyelemre-méltó része, mely a középiskolák autonomikusabb tanulmányi berendezését teszi lehetővé. Azelőtt minden francia lycée egyforma volt. Ma meg van adva a lehetősége a szabadabb mozgásnak a tanulmányi irányok berendezésében.

(f.)

*

— A francia iskolák és a vallás-erkölcsi oktatás. Ismeretes, hogy a franciaországi nyilvános népiskolákban vallástant nem tanítanak, s hogy az állami és községi középiskolákban a szülő tetszésére van bízva, vajjon gyermekét kívánja-e vallásoktatásban részesíttetni? A népiskolákban a pozitív vallástant helyettesíthetni vélték az általános erkölcsstan egy nemével, mely a legújabb időkig legalább a deismus alapján állott. Most már ezt is sokalják a radikálizmus apostolai. Bizonyítja ezt a következő eset. Moulet Alfrédnek imént megjelent könyvét (*Le Dieu et l'éducation rationelle*, Lyon et Paris, 1904) ezekkel a szavakkal ismerteti egy előkelő francia lap: «Ami oktatásunk, különösen a népoktatás, Voltaire és Rousseau deismusán alapszik. Ez kitűnően bevált a XVIII. században, sőt még a XIX-iknek első felében is; ekkor tényleg a deismus volt a szabad gondolatnak közös és majdnem általános formája. Ma már nem így van. Polgártársaink egy része vallás és Isten nélkül rendezi be életét. Módot kell találni arra, hogy a *racionalis nevelést oly széles alapra helyezzük, hogy a vallástalan gondolat ép úgy elismertessék és megbecsültsék, mint a vallásos gondolat.* Az atheista vélekedése ugyanazon figyelembevételt kívánhatja meg, mint a hívők véleménye. *Hogyan lehetne bevinni ezt az igazságot a tantervekbe és különösen iskoláink gyakorlatába? (!)* És pedig, anélkül, hogy a spiritualisztikus katekizmus helyébe atheista kátét tennénk; anélkül, hogy egy új dogmának megadnók azt a tiszteletet, melyet megtagadunk a régi dogmáktól stb.» (f.)

*

— A stuttgarti leánygimnáziumot 1899-ben alapították magánvállalkozásból. Ma is magánintézet, mely azonban a várostól és az államtól jelentékeny anyagi támogatásban részesül. Az 1903/4-ik tanévben volt hat osztálya és 39 tanítványa. Felveszik azokat a 12 éves leányokat, kik a felsőbb leányiskola vagy a vidéki latin iskola néhány osztályát elvégezték. Az iskola hat év alatt a gimnáziumi érettségi vizsgálatra készíti elő növendékeit. Mindazoknak, kik majdan érettségit akarnak tenni, tanulniok kell a görög nyelvet, mely a tanfolyam harmadik évében lép be (a latint már az I-től kezdve tanulják). A heti órák összes száma (mind a hat osztályban): vallástan 12, német nyelv 14, latin nyelv 52, görög nyelv 32, francia nyelv 14, történelem 12, földrajz 6, matematika 22, természettudományok 12, filozófia 2. Ezen adatokból, melyeket Uhlig közölt a *Human. Gymn.* múlt évi IV. és V. számában, a mi leánygimnáziumi tanításunk berendezésére nézve is érdekes tanulságokat és következtetéseket lehetne levonni. Figyelemre méltó különösen a szóban levő intézet növendékeinek korlátolt száma, mely arra vall, hogy ebben a

tekintetben a leányok középiskolai tanulmánya egészségesebb irányban látszik haladni külföldön, mint minálunk. (f.)

*

— A rangosztályozás túltengése. A magyar tanárság nehezen viseli már 12 év óta a rangosztályozás nyügeit, amely elvileg is olyan ellenmondásban van a tanári állással, amit a magyar józanság nem tudott akceptálni, de a gyakorlatban is a kellemetlenségeknek, a bosszantó visszasságoknak gazdagon bugyogó forrása, amióta csak megvan. Az ú. n. Széll-féle javaslat véget kívánt vetni ezeknek a visszasságoknak; pénzügyileg az sem ígért ugyan eldorádót, a tanári állás relativ helyzetét a többi tisztviselői állásokhoz mérten nem emelte, legfennebb megőrizte, de amit adni akart, azt humánus és ésszerű alakban tervezte. Fennakadt a rendezés s így tovább nyúlnak a rangosztályozás kellemetlenségei, de alapos tévedés volna azt hinni, hogy mert a tanárság türelemmel hallgat, ez a hallgatás a rangosztályozásba való belenyugvását jelentené. Hallgatott, mert az országos zavarban nem akart a maga bajával előhozakodni; hallgat, mert megingathatatlan hittel hiszi, hogy amaz új rend késése csakugyan ideiglenes fennakadás, nem pedig végleges elejtése a Széll-féle rendszernek. Ebben a hitben és várakozásban élén, meglehetősen visszás hatást tett a miniszteriumtól legújában kiadott «rangsor», egy testes kötet, újított és bővített kiadás, amelyik nem úgy jelenik meg, mintha már kiveszöbben volna, hanem mintha még ezután akarna élni és virágozni. Nem menekül előle semmi élő, mindenki a rangsor hurokjára kerül. Pl. az egyetemi tanárokat az 1893: IV. t.-c. (21. §. e.) explicite kiveszi a rangosztályozás alul, illetőleg a fizetési osztályokból, de azért az új rangsor nekik sem kegyelmez; ott látjuk a magyar tudományosság díszeit szépen rendbe szedve a VI. fizetési osztályban. Mert szép dolog a törvény, de még szebb az, hogy a «központi és külszemélyzet» teljes és hiánytalan névsora bele kerüljön a rangsor bibliájába. De honnan kapnak az egyetemi tanárok fizetési osztályt, amikor a törvény nem adott nekik? Vagy talán reájuk nézve a VI-os szám nem fizetés-, hanem rangosztályt jelent? Van t. i. valami olyan hagyomány, hogy az abszolút korszakban az egyetemi tanárt a VI-ik rangosztályba sorolták. Talán ennek a felújításáról van szó. De akkor az út szeget az ember fejébe, hogy hogyan jutnak valóságos belső titkos tanácsosok, volt miniszterek a VI. rangosztályhoz? Nem keressük tovább az intenciókat, csak rámutatunk ezzel a példával arra, hogy az új kiadvány a rangosztályozás iránti buzgalmával túlzásba ment. Ez a túlbuzgóság még élénkebbé teszi bennünk azt az óhajtatást, vajha a tanárok most utoljára látnák neveiket ilyen szép rangsoros

könyvbe összefoglalva. Másoktól azonban nem irigyeljük, nem irigyel-
nők még az egyenruhát sem, a rangosztályok látható megkülönbözte-
tésével. Mi azonban már a papirosranggal is jóllaktunk.

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

Zeitschrift für Philosophie und Pädagogik. Herausgegeben von
O. Flügel und W. Rein. (Langensalza, Hermann Bayer und Söhne.
12. Jahrgang. Heft 1., 2.)

E folyóirat a Herbart pädagogiai iskolájának közlönye. Az egyik
szerkesztő: Flügel, a filozófiát képviseli Herbarti irányban, a másik
szerkesztő: Rein, nálunk is sokkal ismertebb, semhogy jellemezni kel-
lene. A folyóirat évfolyama októberben kezdődik. Eddig két füzet
jelent meg a 12. évfolyamból. A füzetek beosztása a következő: I. Ér-
tekezések. II. Közlemények. III. Ismertetések. (1. Filozofiaiak. 2. Pæda-
gogiaiak.) IV. Szakirodalom.

Az 1. füzet tartalma: I. *Értekezések.* 1. *Redlich (Julius): Be-
pillantás a magasabb Geodaesia területére.* A szerző megkísérli, hogy
a földméréstan lényegét általánosan érthető formában megmagyarázza.
Meg akarja magyarázni, hogyan készül a térkép, Atlas és Globus.
Büszkén hirdeti, hogy itt a német tudomány adta meg az iniciatívát
a nemzetközi munkához. 2. *Baentsch (Prof. Dr.-Jena): Chamberlain
nézetei a semiták, nevezetesen az izraeliták, vallásáról.* Chamberlain
híres és ismeretes munkájának alap gondolatát teszi a szerző bírálat
tárgyává. Chamberlain ugyanis «A XIX. század alapjai» (Die Grund-
lagen des XIX. Jahrhunderts) c. munkájában azt a gondolatot fejti
ki, hogy a XIX. század egész kulturája egy népfajnak, a germánok-
nak, vagy helyesebben a kelta-szlavo-germánoknak a munkája. A ger-
mánok azonban ezt a kulturális munkát nem egészen magukból fej-
tették ki, hanem sokat átvettek a multból, ami ezt a munkát részben
előmozdította, részben akadályozta. Így a *művészeti és tudományos*
képzés sok tekintetben visszamegy a görögökre, *társadalmi művelt-*
ségünk római alapon nyugszik, mert Rómától vettük az *állam és a*
jog eszméjét, s vallásos tekintetben a semiták és különösen a zsidó-
ság befolyása alatt álltunk. Pedig a semiták mind, s különösen a
zsidók a vallásosságnak csak minimumával bírnak. Baentsch főleg az
utóbbi tételt cáfolja, s megkülönbözteti a vallást és vallásosságot.
3. *Wetterwald (Dr. X.—Basel): Baselstadt Kanton iskolaügye.* Schweiz
iskolaügye nagyon változatos, mert minden kantoné másként fejlődött.
A szerző itt a Basel városi iskolákat ismerteti.

II. *Közlemények.* 1. *Rubinstein (Dr. Susanna): A harmonia*